

Κάποτε το αύριο αποφρασιζόταν στα καφενεία

Τα φιλολογικά στέκια ορίζουν μια εποχή κατά την οποία οι άνθρωποι ζούσαν, σκέπτονταν και δρούσαν με πιο «δημόσιο» τρόπο από ό,τι σήμερα.

Από τον Μάρκο Καρασαρίνη

Επιβλαβής συνήθεια ο καφέ. Ή τουλάχιστον αυτή είναι η κοινή συστημένη των πολλών ανά την Ευρώπη κατηγορία του από το 1600 και εντεύθεν, οπότε ο πάπας Κλήμης Η' αποφάνθηκε για τη χριστιανική υπόστασή του, εγκρίνοντας το αφρώδη που ως τότε στιγματιζόταν ως «μαμαεθανικό ρόφημα». Στην πραγματικότητα, τα ποτά δεν συνήθιζαν να θρησκευούνται και αν κάτι ενοχλεί στην περίπτωση του καφέ είναι η πτυχή του ως κοινωνική δραστηριότητα: από τον 17ο αιώνα και εξής η εξέλιξη των καφενείων συμβαδίζει με την ανάπτυξη της κοινής γνώμης. Διαδικασία ορατή και στην Ελλάδα, όπως την καταγράφει ο Γιάννης Πατακόστας στα «Φιλολογικά σαλόνια και καφενεία της Αθήνας» (εκδ. Πατάκη), έναν πλήρη οδηγό για τους χώρους, τους ανθρώπους, τις συνήθειες και τις πολιτισμικές πρακτικές μιας άλλης εποχής.

Από την «Ωραία Ελλάδα» στη διασταύρωση των οδών Ερμού και Αιόλου στα μέσα του 19ου αιώνα ως τα «Μπραζιλίαν», «Βυζάντιο» και «Απότσο» στα τέλη του 20ού, η ιστορία των φιλολογικών καφενείων είναι στενά δεμένη με τα κοινωνικοπολιτικά δεδομένα της Αθήνας. Πολιτικές ήταν οι λειτουργίες που υπηρέτησαν, ως χώροι υποδοχής αρχικά των πρώην αγωνιστών της επανάστασης του 1821 και αργότερα των αντιπολιτευ-

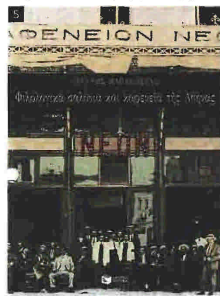
Ο Κ. Χατζόπουλος (1) το 1900, χαρακτηριστική περίπτωση λογοτέχνη που ασχολήθηκε με καφενεία όπως ο «Μαύρος Γάτος» (2) «Καφέ Παρισίων» (3) ή αργότερα στο «Μπραζιλίαν» (4). Οι (από δεξιά) Τσίρκας, Βαρναλής, Πασιανού και σε ταβέρνα (6) το 1955. Το βιβλίο του Γ. Πατακόστα (5).

στης για τους συνεργάτες του ομώνυμου φιλολογικού περιοδικού. Οι χώροι αυτοί ταυτίστηκαν με έναν συγκεκριμένο τρόπο ζωής κοινό ανά την Ευρώπη: όπως ο ποιητής Γεώργιος Σουφής, ο οποίος ακόμη και σε προχωρημένο γήρας πήγαινε καθημερινά στον «Ζαχαράτου» για να περάσει τη μέρα τους ή ο λογοτέχνης Στέφανος Μαρτζώκης, «διαβόπος καφεπότης και καπνολόγος», που εργαζό-

όμενοι τον Οθωνα, η «Ωραία Ελλάδα» ή η «Αιτωλοακαρνανία» (κέντρο μιας από τις πρώτες σοσιαλιστικές κινήσεις), αλλά και φιλολογικά καφενεία όπως του «Γιαννόπουλου», του «Ζαχαράτου», του «Νέου Κέντρου», του «Παταρίου» του Λουμίδη. Τα ονό-

ματα των λογοτεχνών που σχηνάζαν στους παραπάνω χώρους είναι χαρακτηριστικά: Εμμανουήλ Ροΐδης, Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Πάολος Νιρβάνας, Κωστής Παλαμάς, Ανδρέας Καρκαβίτσας, Κώστας Βάρναλης, Νίκος Καζαντζάκης, Αγγελος Σικελιανός, Νίκος Γκάτσος, Οδυσσεύς Ελύτης, Γιώργος Σεφέρης καταγράφουν οι ίδιοι σε κείμενά τους τις συζητήσεις, τις αντιπαραθέσεις, την κίνηση των ιδεών. Τάσεις όπως εκείνες του ρομαντισμού ή του φουτουρισμού είναι άλλωστε συνυφασμένες με διακριτές ομάδες, θαμώνες αντίστοιχων χώρων, που εξεδίδαν εκκλησίες, μανηφέστα και περιοδικά: ο «Μαύρος Γάτος», για παράδειγμα, λειτουργήσε από το 1919 ως το 1920 ως γραφείο και τόπος εμπνευ-

ταν στο «Νέον Κέντρον» με αρωγό 15-20 καφέδες. Αντίστοιχα ο Λέων Τρότσκι συνήθιζε να γράφει στο «Café Central» της Βιέννης, ο Αλμπέρ Καμύ ή ο νεαρός Ερνέστο Χέμινγουэй στο «Deux Magots» του Παρισιού. Τα καφενεία, όπως και οι περίπατοι, οι επισκέψεις, τα σαλόνια και τα θέατρα ανήκουν σε μια περίοδο όπου, σε αντίθεση με σήμερα, ως δημόσια διαδικασία δεν νοούνταν ο σχολιασμός των ιδεών, αλλά η παραγωγή τους... ☒